

Mülteci Olgusuna ve Suriyeli Mültecilere İlişkin Türkiye’de Basılan Arapça Eserler Üzerine Bir Değerlendirme

Abdullah DİLEK*

Giriş

Suriyeli mülteciler meselesi 2011 yılından sonra Suriye’deki iç savaşın kronikleşmesi ve derinleşmesi ile eş zamanlı olarak, sayısal açıdan artarak daha geniş bir coğrafyaya yayılmakta ve yayıldığı alanda çok boyutlu sorunları beraberinde taşımaktadır. Suriye krizinin başlaması ile mülteci durumuna düşen Suriyeliler’in yönü öncelikle Lübnan ve Ürdün olmuştur. Şüphesiz bunda bu ülkelerdeki coğrafi iç içelik, Arapça’nın ortak kullanılan dil olması ve Lübnan’a pasaporta ihtiyaç duymadan kimlik ile girip çalışabilme şartları etkili olmuştur. Zamanla bu krizin büyümesi ile sayısal açıdan artan mültecilerin yönü Türkiye’ye de yönelmiş ve neticede 2016 yılı ortalarında Türkiye, en fazla Suriyeli mülteciyi barındıran ülke durumuna gelmiştir. İşte bu çerçevede her geçen gün hem Türkiye halkı hem de Türkiye’deki Suriyeli mülteciler için yeni meseleler gündeme gelmekte olduğundan; bu değerlendirme yazısında, Suriyeli mültecilerle ilgili olarak Türkiye’de yaşayan Suriyeliler tarafından Arapça olarak basılan kitapların tanıtımı ve değerlendirmesi temel gaye olarak belirlenmiştir.

Bir başka açıdan, Suriyeli mülteciler konusu gündeme alındığında bu konunun Arap coğrafyasının pek yabancı olmadığı “mülteci olgusu” içindeki yerinin de belirlenmesi değer kazanmaktadır. Zira Arap dünyasında, başta Filistinli mülteciler olmak üzere mültecilik meselesi ile ilgili yazılan eserlerdeki temel mesele ve konuların zamanla Suriyeli mülteciler hakkında da geçerli olması ciddi sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu genel resim içerisinde öncelikle -Suriye krizinin başlangıç tarihi esas alınarak- mültecilik hakkında Arapça yazılan eserlerin temel konuları üzerinde durulacaktır. Bunun ardından ise Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerden eli kalem tutanların Arapça olarak -kendi imkanları ile yaralarını sarmaya çalışma kabilinden- telif ettikleri üç eser tanıtılmaya çalışılacaktır.

* Doktora Öğrencisi, Marmara üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı (Dinler Tarihi Bilim Dalı); Yazma Eser Uzman Yardımcısı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Çeviri ve Yayım Dai-resi, abdullahdilek@gmail.com

Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu (*Tecemmu'û'l-Muhâmiyyine's-Sûriyyine'l-Ahrâr; The Free Syrian Lawyer's Aggregation*)¹ Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteciler için 2014-2015 yıllarında üç kitap(çık) hazırladı. Bu eserlerdeki ana tema, kitap başlıklarından da anlaşılabilceği üzere Türkiye'de yaşayan Suriyeliler için hukukî bir rehberlik hizmeti ortaya koymaktır. Nitekim Türkiye'ye yerleşen Suriyeliler'in sayısı günden güne artmakta olduğundan ikamet, sağlık, çalışma ve mülk edinme gibi temel insanî ihtiyaçların hukukî bir zemine dayanması için yapılan çalışmalara olan ihtiyaç zaruriyet seviyesinde kendini hissettirmektedir.

Suriyeli mülteciler ile ilgili kitap seviyesindeki Arapça yayınlara bakıldığında, bu tür çalışmaların az olduğu, bir anlamda ilmi seviyede bir ihmâl olduğu dikkatleri çekmektedir. Nitekim Suriye'deki iç savaşın başladığı 2011 yılından sonraki döneme bakıldığında 2012-2016 arası 5 yıllık süreçte Arapça yayımlanan mültecilik hakkındaki telif türü eserlerin tespitinde en büyük Arapça kitap satış sitelerinden birisi üzerinden mülteci karşılığı olan *lâci'* anahtar kelimesiyle yapılan taramada sadece 23 eserin varlığı tespit edilebilmiştir.² Hiç şüphesiz bunların dışında da mültecilik konusunda basılan kitaplar bulunmakla beraber bu tür kitapların sempozyum tebliğlerinin bir araya getirilmesinden oluştuğu veya sınırlı bir bölgedeki mülteci sorunu öne çıkartılarak hazırlandığı görülmektedir.

Bu kitaplara bakıldığında bunların büyük bir kısmının Filistinli mülteciler esas alınarak hazırlandığı görülmektedir. Zira “mülteci” olgusu incelendiğinde ilk fırsatta *el-lâci'ûne'l-Filistîniyyûn* (Filistinli mülteciler) ifadesi ile karşılaşılmaktadır. Bunun sebebi de bilindiği üzere yaklaşık 100 yıllık bir hikâyesi/kökeni olan “Filistin meselesi”dir (*el-Kaziyyetu'l-Filistîniyye*). Bunun yanında Yemen'deki Afrikalı mülteciler konusunda da az da olsa bazı yayınlar ile karşılaşılmaktadır. Buna bağlı olarak bu kitapların bir kısmı sosyo-kültürel boyutta mültecileri konu ederken eserlerin bazıları da vatandaşlık ve mülkiyet hakkı başta olmak üzere mültecilerin hukukî statüleri ve hakları hakkında olduğunu söylemek mümkün. Mülteciler meselesini elen alan kitaplar arasında öne çıkan bir başka konu ise bunların çoğunun İsrail-Filistin mücadelesi çerçevesinde siyasî ve “Arap-İsrail mücadelesi/çatışması”na yoğunlaştığı gerçeğidir.

Mültecilik hakkında son beş yılda Arapça yazılan kitapların çok az bir kısmı şiir, roman ve biyografi üzerinden mülteciliğin içinden geçtiği hali anlatmaya çalışmaktadır. Bunun yanında geriye kalan kitapların büyük bir kısmı teorik bir çerçeveden “Lübnan/Ürdün/Suriye'deki Filistinli mülteciler”, “Amerika ve Filistinli mülteciler” gibi konularla mülteci problemine

1 Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu -kısaca- kendisini şu şekilde tanıtmaktadır: Suriyeli özgür hukukçu ve avukatlardan oluşan, Türkiye kanunlarına göre resmi olarak tanınmış, kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kuruluş, vatandaşlık, kanunun üstünlüğü ve insan haklarına saygı prensiplerine dayanan kapsayıcı, çoğulcu ve demokratik bir Suriye'yi vatan olarak kabul etmektedir. Ayrıca bu değer ve ilkeler üzerine gelecek Suriye'yi inşa etmeye çalışmaktadır. Bkz. Ahmed Savvân, *İrşadât Kânûniyye li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ*, Menşûrâtu Tecemmu'û'l-Muhâmiyyine's-Sûriyyine'l-Ahrâr, Antakya 2014 (arka kapak). Ayrıca topluluğun resmi internet sayfasında “Biz Kimiz” (*Men Nahnu*) başlığı altında bilgi verilmektedir. Bkz. http://freesyrianlawyers.com/?page_id=10 (Erişim tarihi: 01.08.2016).

2 Bu sayının tespiti yapılırken <http://www.neelwafurat.com> sitesinde mülteci karşılığı olan *lâci'* kelimesinin taranması sonucu ulaşılan eserler esas alınmıştır. Bu site internet üzerinden online tarama ve satış yapan en büyük Arapça sayfa özelliği taşımaktadır. Site hakkında bkz. <http://www.neelwafurat.com/about.aspx?search=> (Erişim tarihi: 19.07.2016).

tarihsel ve sosyolojik metotlarla uluslararası ilişkiler üzerinden yaklaşmaktadır. Yine mültecilik deyince Filistin mülteci sorununun kronikleşmesinden dolayı “Filistinli mülteci sorununa giriş” “Filistin mültecilerin dağıldığı ülkelerdeki durumu”, “Filistinliler ve vatandaşlık/mülk” konu ve başlıklarının daha fazla öne çıktığı görülmektedir.

Bu kitapların yayınlandığı yayınevlerinin -diğer alanlarda olduğu gibi- çoğunlukla Beyrut/Lübnan merkezli olması şaşırtıcı bir durum değildir. Zira Filistin sorunu ile özel olarak ilgilenen *Zeytuniye Çalışmalar ve İstişareler Merkezi*, *Filistin Çalışmaları Kurumu* gibi sadece Filistin sorunu hakkında yayım faaliyetlerinde bulunan kurumlar Beyrut merkezli veya Beyrut'ta temsilcilik bulundurarak çalışma ve araştırmalarda bulunmaktadır. Bunun ardından ise Doha/Katar merkezli *el-Cezire Araştırma Merkezi* gibi kuruluşların yayınlarının söz konusu olduğu göze çarpmaktadır. Bu kurumların dışında ise özel yayınevlerinin de mültecilik konusunda bir çok eser yayınladığı görülmektedir.

Suriyeli mülteciler hakkında ise gerçekleştirilen Arapça çalışmalarla ilgili dikkati çeken husus, bu çalışmaların genellikle köşe yazıları, raporlar, kısmen sempozyum tebliğleri ile sınırlı kaldığı gözlemdir. Bu konuda yapılmış bilimsel yayın seviyesindeki çalışmaların çok az veya yerel bir araştırma çerçevesinde kaldığı göze çarpmaktadır. Nitekim Ürdün'deki Suriyeli mülteciler için, mültecilik konusunda çalışma yapan kişilerle yapılmış mülakatların bir araya getirilmesinden oluşan “Asvât Bedîle havle Ezmeti'l-Lâci'îne's-Sûriyyîn: Mecmû'a Mukâbelât; Alternative Voices on the Syrian Refugee Crisis in Jordan: An Interview Collection” isimli Arapça-İngilizce bir çalışma sadece Ürdün'deki mültecileri konu edinmektedir.³ Öte yandan bu çalışmanın da *Rosa Luxemburg Stiftung* isimli Almanya devleti tarafından fonlanan “Batılı, politik bir kuruluş” tarafından yapıldığı dikkate alındığında; yerel kurumların yanında (beki de onlardan fazla demek lazım) Suriyeli mülteciler hakkında çalışma yapan yabancı kuruluşların olduğunu söylemem mümkündür.

Bu çalışmadaki değerlendirme konusu, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteciler hakkında yazılmış Arapça eserler olduğundan, tespit edilebildiği kadarıyla bu türden çalışmaları yapan Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu ve bu kuruluşun şimdiye kadar yayınladığı üç eser hakkında bilgi verilecektir.

Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu⁴

Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu, Suriye'deki tutuklama ve baskılara karşı organize olan bazı Suriyeli avukatların, Türkiye'de bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu avukatlar topluluğu

3 *Rosa Luxemburg Stiftung Regional Office Palestine* adlı siyaset eğitim kurumu tarafından, Beşâr el-Hatib (Bashar Al-Khatib) ve Katharina Lenner'e hazırlanan bu çalışma 2015 yılında yayınlanmıştır. Öte yandan Suriye mültecileri hakkındaki Arapça yayımlar az olmasına rağmen İngilizce olarak daha çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Örnek olarak, Ürdün Üniversitesi - Stratejik Araştırmalar Merkezi (*Merkezü'd-Dirâsâti'l-İstrâtiçiyye - el-Camiâtü'l-Ürdüniyye; Center for Strategic Studies - University of Jordan*) tarafından yayınlanan “Musa Shteivi & Jonathan Walsh & Christina Klassen, Coping with Crisis: A Review of the Response to Syrian Refugees in Jordan, 2014” başlıklı rapor da Ürdün'deki Suriye mültecilerinin durumuna ilişkin bilgiler vermektedir.

4 Bu başlık altında Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu hakkındaki açıklamalar, topluluğun başkanı Avukat Gazvân Karanfil'in tarafımıza (16 Temmuz 2016 13:38 tarihinde) mail yoluyla ulaştırdığı bilgilere dayanmaktadır.

kendilerine ait web sayfası⁵ ve yayımladıkları kitapların arka kapakları⁶ kendi müesseselerini, “Türkiye’deki yetkili kurumlarda kayıtlı” (*murahhasa ledâs-Sultâti’t-Türkiye*), “hukukî bir sivil toplum kuruluşu” (*munazzamatun hukûkiyyetiin gayri hukûmiyyetin*) olarak tanıtmaktadır. Derneğin merkezi Antakya’da olup, Gaziantep’te şubesi ve Suriye içerisinde irtibat ofisleri bulunmaktadır. Bu topluluk Türkiye’de yaşayan Suriyelileri ilgilendiren Türkiye kanunları hakkında Arapça yayınlar yapmaktadır. Bu yayımlarda herhangi bir ISBN kaydı, yayınevi bilgisi olmadığından bu kitapların topluluğun kendi imkânları ile kar amacı taşımaksızın basılarak ücretsiz olarak dağıtıldığı anlaşılmaktadır.⁷

Buradaki hedef Suriyeliler’in Türkiye kanunları hakkında bilgi sahibi olarak ev sahibi ülkeye karşı saygılı davranmalarını sağlamaktır. Ayrıca bu topluluk, Türkiye’deki Suriyeliler arasında doğum, evlilik, vefat, boşanma gibi medeni hukuk vakalarını belgelendirmektedir. Nitekim bu avukatlar, Türkiye kanunları ve Türkiye’de evlilik konularında, çoğunluğu mültecilerden oluşan Suriyeliler’e yönelik konferanslar vermektedir. Böylece özellikle Türkiye kanunlarının tanımadığı bir evlilik türü olan, Türkiye vatandaşı evli erkeklerin Suriyeli bayanlara yönelik ikinci eş evliliğinin önüne geçmeye çalışmaktadır.⁸

Avukatlar Topluluğu ikamet, çalışma izni, koruma kanunu gibi Suriyeliler’in bilmesi gereken hukukî meselelerde bilgilendirmeler yapmaktadır. Yine bu avukatlar, ev sahibi Türkiye halkının örf ve adetlerine saygı hakkında tavsiyelerde bulunmakta, Türkiye halkına has meselelerde özellikle siyasi konulara Suriyeliler olarak girilmemesi gerektiği konusunda görüş belirtmektedir.⁹

Öte yandan Avukatlar Topluluğu 2014 yılından beri Suriye içerisinde “Milli Kayıt Projesi” (*Meşru’u’t-Tevsiki’l-Vatani*)¹⁰ gibi önemli bir proje gerçekleştirmektedir. Bu projeden amaç ise, Suriye’nin içinden geçtiği bu dönemde, Suriye’de yer alan insanların mülk ve haklarını korumak için tapu ve mahkeme kayıtlarını çoğaltarak kayıt altına almaktır. Ayrıca bu proje ile gerek Esed yönetimi gerekse de muhalif gruplar tarafından evlerini terk eden mültecilerin mülk ve

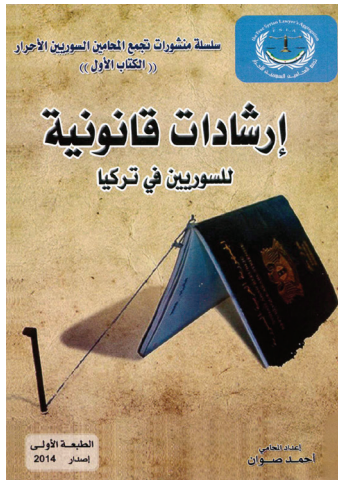
- 5 Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu’na ait sayı için bkz. <http://freesyrianlawyers.com/> (Erişim tarihi: 08.08.2016).
- 6 Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu Temmuz 2016 tarihine kadar üç eser basmıştır; Ahmed Savvân, *İrşadât Kânûniyye li’s-Sûriyyin fi Türkiyâ*, Antakya 2014; Gazvân Karanfil & Ahmed Savvân, *İzâât ‘alâ Mesâil fi’l-Kânûni’t-Türki li’s-Sûriyyin fi Türkiyâ*, Antakya 2015; Gazvân Karanfil, *‘Aşere Es’ile ve Ecvibe fi’l-Evzâ’i’l-Kânûniyye li’s-Sûriyyin fi Türkiyâ*, Antakya 2015.
- 7 Bu yayımlar ile ilgili haberlerde yer alan bilgilere göre bu eserler Suriye meselesi ile ilgilenen kurum ve kuruluşlar aracılığı ile Türkiye’deki mültecilere ücretsiz olarak dağıtılmaktadır; bkz. <http://freesyrianlawyers.com/?p=658> (Erişim tarihi: 08.08.2016); <http://freesyrianlawyers.com/?p=198> (Erişim tarihi: 08.08.2016); <http://freesyrianlawyers.com/?p=375> (Erişim tarihi: 08.08.2016).
- 8 Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu’nun çalışmaları hakkında topluluğun resmi sitesine bkz. <http://freesyrianlawyers.com/>. Ayrıca derneğin kendisi hakkında tanım seviyesindeki açıklaması için “Biz Kimiz” (*Men Nahnu*) başlığına bakılabilir; http://freesyrianlawyers.com/?page_id=10 (Erişim tarihi: 01.08.2016).
- 9 Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu’nun yaptığı etkinlik ve yayımladıkları haber metinlerine örnek olarak bkz. “Bir Suriyeli’nin Sığındığı Ülkedeki İç Sorunlarla İlgilenme Hakkı Var mı?” (*Hel Yehkku li’s-Sûriyyi’t-Tedehhul bi’ş-Şa’ni’l-Mahalli li-Devleti’l-Lücû’*), <http://freesyrianlawyers.com/?p=1557> (Erişim tarihi: 01.08.2016); “Suriyeliler’in Türkiye’de Vatandaşlık Elde Etme Durumu” (*Tecennüsü’s-Sûriyyin fi Türkiyâ*), <http://freesyrianlawyers.com/?p=1504> (Erişim tarihi: 01.08.2016), <http://www.eqtasad.net/read/14402> (Erişim tarihi: 01.08.2016); “Türkiye Anayasasında Olağanüstü Hal” (*Kânûnu’t-Tevarî’ fid-Düstûri’t-Türki*) <http://freesyrianlawyers.com/?p=1566> (Erişim tarihi: 01.08.2016), <http://www.eqtasad.net/read/14635> (Erişim tarihi: 01.08.2016).
- 10 Milli Kayıt Projesi (*Meşru’u’t-Tevsiki’l-Vatani*) için bkz. <http://freesyrianlawyers.com/?p=1397> (Erişim tarihi: 01.08.2016).

arsalarına yönelik saldırılar belgelendirilmektedir. Avukatlar Topluluğu, herhangi bir siyasi sınıfa meyletmeksizin tapu ve belgelendirme işlerini yaptığını belirtmektedir.

Ayrıca Avukatlar Topluluğu, insan hakları aktivistleri ile avukatlara yönelik Suriye kanunlarını tekrar gözden geçirme, değerlendirme ve yenileme konularında eğitim programları düzenlemektedir. Bunlara ilaveten yürüttükleri bir başka faaliyet ise “bütün Suriyeliler için hak ve sorumluluklarda eşitlik üzerine kurulu; kanun ve vatandaşlığa dayanan gelecek Suriye” için anayasal bir görüş ve çerçeve hazırlığı yapmalarındadır. Yine adaletli bir geçiş süreci, iç barış ve seçim kanunları gibi konularda da yaptıkları hazırlıkların derneğin yürüttüğü önemli bir başka faaliyet olarak belirtilmesinde fayda var.

Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için geniş bir çalışma alanına sahip olarak, bir dernek statüsünde çalışan Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu, Arapça olarak yayınlar yapma ve Suriyeli mültecilerin hukukî ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmaktadır. Bu anlamda bu topluluğun, mültecilerin ihtiyaç önceliğine göre hazırlayıp Türkiye'de bastıkları üç Arapça eserin tanıtımı ve değerlendirmesi -yayın sırasına uygun olarak- yapılmaya çalışılacaktır. Bunlar sırasıyla (1) Ahmed Savvân'ın telif ettiği, *İrşadât Kânûniyye li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ*; (2) Gazvân Karanfil ve Ahmed Savvân'ın birlikte yazdığı *İzâât 'alâ Mesâil fi'l-Kânûni't-Türki li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ* ve son olarak (3) Gazvân Karanfil'in hazırladığı *'Aşere Es'ile ve Ecvibe fi'l-Evzâ'i'l-Kânûniyye li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ* başlıklı eserlerdir¹¹.

I. Ahmed Savvân¹², *İrşadât Kânûniyye li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ*.

Resim 1. Menşûrâtü Tecemmu'û'l-Muhâmiyyine's-Sûriyyine'l-Ahrâr, Antakya 2014

11 Burada değerlendirme konusu olan Suriyeli mülteciler hakkındaki kitaplara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen Av. Gazvân Karanfil ve Av. Abdullah Hallak'a teşekkür borçluyum.

12 Ahmed Savvân: Avukat, Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu yönetim kurulu üyesi ve topluluğun Gaziantep şubesi müdürü. Ayrıca topluluğun “Kanun Çalışmaları Dosyası” sorumlusudur.

Türkiye'deki Suriyeliler için Kanunî Kılavuz olarak tercüme edilebilecek bir başlığa sahip olan bu kitap, Türkiye'de Suriyeli mülteciler için Arapça olarak hazırlanan ilk yayın olma özelliğini taşımaktadır. Kitabın ön kapağında Suriye pasaportunun bir çadır direğine bağlanması görseliyle bir mültecilik psikolojisi resmedilmektedir. Bu hal ile kitap kapağı Suriye vatandaşlığı ile çadırdaki (mülteci olarak) yaşamayı birbirine eş bir durum olarak tasvir etmektedir.

Kitap, Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu başkanı Av. Gazvân Karanfil'in giriş yazısı ile başlamaktadır. Karanfil, Türkiye'nin kanunlarına yabancı olan Suriyeliler'in bu ihtiyacına cevap vermek üzere çalışmanın yapıldığını ifade etmektedir. Zira Suriyeliler'in kanunen aleyhlerine olacak bir işe girişmemeleri için, önce hukukî şartları bilmeleri gereklidir. Karanfil ayrıca, bu yayın serisinin devam edeceğini ifade ederek, bu çalışmanın Türkiye'deki Suriyeliler'in günlük hayatına doğrudan temas anlamına geldiğini söylemektedir (Savvân, 2014, s. 1).

Kitabın içerisinde anlatılan konular beş başlıkta toplanmıştır: (i) Türkiye'de gayrimenkul mülkiyeti, (ii) TC numarası ve vergi numarası, (iii) Türkiye'de şirket kurma, (iv) Türkiye'de evlilik. Kitap bu bölümlerden sonra ve beşinci ve son bölüm olan Türkiye'de yaşayan Suriyeliler'e tavsiye/fısıltı (*hemse*) ile bitmektedir.

Temel insani haklar hakkında rehberlik özelliği taşıyan bu kitabın belki de en orijinal kısmı son bölümdeki tavsiyeler kısmıdır. Burada yazar Ahmed Savvân, "Ey garip edepli ol!" (*Eyyühe'l-garibu kün edîben!*) şeklinde Suriyeliler arasında yaygın olan bir deyim ile sözlerine başlayarak bazı Suriyeliler'den rahatsızlığını dile getirmektedir. Savvân, bazı Suriyeliler'in kötü tasarruflarda bulunarak, Türkiye vatandaşlarını rahatsız ettiğini; bunun sonucunda ise bu durumun her bir Suriyeli'ye olumsuz olarak aksettığını ifade etmektedir. Nitekim çevreyi rahatsız eden bu durumlar yer yer, polise şikâyet edilecek seviyeye kadar ulaşmıştır. Oysaki her bir Suriyeli'nin kendi ülkesinin ahlakı, terbiyesi ve elde kalan medeniyetinin bir yansıması olarak gurbette ülkesi için bir elçi konumunda olması gerektiği belirtilmektedir (Savvân, 2014, ss. 25-26).

Yazarın, çevresindeki Suriyeli mültecilerden gözlemlediği kadarıyla toplumda rahatsızlığa sebep olarak tespit ettiği konular arasında özellikle kamusal alanlardaki davranış alışkanlıkları ile komşular ve mahalleli ile ilişkilerde dikkat edilmesi gereken hususlar öne çıkmaktadır (Savvân, 2014, s. 26).

Bunların yanı sıra yazar, Suriyeliler'e ilgi duyan ve onların sorunlarına karşı bir şeyler yapmaya çalışan Türkiye vatandaşı bir genç kızdan duyduğu kadarıyla karşılaştığı rahatsızlıkları şu şekilde sıralamaktadır:

- (i) [Bazı] Suriyeliler'in, Türkiye halkının tabiat, örf ve adetlerine göre farklı bir kültür çerçevesine sahip olması. Özellikle gece dinlenme ve gündüz iş alışkanlığı saatlerinin mevsim, iklim ve coğrafya şartlarından dolayı farklılık arz etmesi.
- (ii) [Bazı] Suriyeli mültecilerin gezi, alışveriş, kahvehane veya kafelerdeki *doğal yaşam* anlayışının; *israf* şeklinde algılanması.
- (iii) [Bazı] Suriyeli kadınların bir yandan zor şartlar altındayken öte yandan dışardaki *yaşam tarzının*; toplum içinde *süs ve lüks* olarak algılanması.

- (iv) Bunların ötesinde Türkiye toplumunun en çok dikkatini çeken vakia ise Suriyeli kadınların kendi kültür ve medeni hukukunda yer alan ikinci eş olgusunun; Türkiye toplumunda *çok eşliliğin yayıldığı şayiasına* sebep olması. Buradaki tehlike bir yandan ikinci eş olan Suriyeli kadının evliliğinin Türkiye hukuku tarafından tanınmaması nedeniyle herhangi bir gelecek güvencesine sahip olmamasıyken; diğer yandan Türkiye vatandaşı bir kadının evi ve ailesinin dağılması endişesini taşımasıdır.
- (v) *Kamplardaki uzun yaşam süreci* nedeniyle Suriyeli mültecilerin toplu yaşam, temizlik ve su kullanımı gibi şartlarının elverişsizlik hale gelmesi (Savvân, 2014, ss. 26-28).¹³

Yazar Ahmed Savvân kitabın sonuna doğru 26.07.2014 tarihinde Kilis valisinin ev sahibi Türkiye halkı ile misafir Suriye halkı arasında yakınlaşmayı sağlamak için bazı noktalara dikkat çektiğini ifade etmektedir. Bu maddeleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Türkiye’de mülteci durumda bulunan Suriye halkı ile ev sahibi Türkiye halkı arasındaki yaşam ve davranış algısındaki *farklılıklar*: trafik işaretlerine uyma; akşam yatma ve sabah uyanma vakitleri; çocukların oyun, gençlerin gezme şekli; tercih edilen giyim kıyafet tarzı; Suriyeli çocukların Türkiyeli yaşlılarına göre küçük yaşlarda sağlıksız koşullarda çalışma(k zorunda kalma)sı; Suriyeli girişimcilerin açtıkları dükkânların Türkiyeli esnaflar açısından fırsat eşitliğine aykırı görülmesi; şehir merkezlerinde seyyar satıcıların oluşturduğu yoğunluk; zor şartlarda çalışan Suriyeli işçilerin barınma ve sağlık şartlarının kısıtlı olmasından dolayı bu durumun çevredekilerin dikkatini çekmesi; Suriyeliler’in Türkçe öğrenme sürecinde karşılaşılan yanlış anlaşılma, tartışma ve gerginlikler; şehirlerin park bahçe gibi sosyal mekânlarının altyapısının yerli ve mülteci nüfusunun ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması vb. başlıklar altında toplanabilir (Savvân, 2014, ss. 29-32).¹⁴

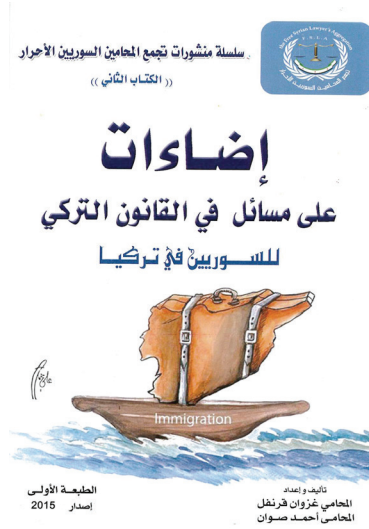
Bu tavsiyelerden sonra kitabın sonunda “Kitapçık Hakkında Türkçe Özet bir Tanıtım” (*Târif Mûcez bi-haze’l-Kurrâs bi’l-Luğati’t-Türkiyye*) başlığı altında (kısmen düşük bir) Türkçe ile kitabın içeriği hakkında kısa bilgiler verilmekte ve konu başlıkları sıralanmaktadır. Bundan sonra ise yazar Ahmed Savvân kitabı bitirmeden Son Söz (*Kelime Ahire*) ile bu kitabın içerdiği konuları tüm yönüyle anlatmaktan öte, acil meselelere dair ön bilgiler verdiğini belirtmektedir.

Yazar Ahmed Savvân bu kitabının büyük bir kısmında Suriyeliler’e yönelik temel hukuki konular yanında –kendi imkânları ölçüsünde- sınıır şehirleri ve kamplarda yaşanan sorunlara dair önemli noktalara dikkat çekmektedir. Yazar, “ev sahibi Türkiye halkı” ile “misafir Suriye halkı” arasında görülen gerginlik, rahatsızlık ve öfkeye sebep olan, iki toplumun birbirinden farklı saygı, örf ve adetlerini halk dili ile basit bir şekilde resmetmeye çalışmıştır. Bu anlamda bu rehber kitapçığın -kendisi de mülteci durumda olan- bir hukukçunun gözü ile içinden geldiği topluma, zor bir dönemde (belki de geçiş sürecinde demek lazım) hem hukuki hem de ahlaki-sosyal mesajlar içerdiği söylenebilir.

13 Bu kısım öneminden dolayı maddeler halinde özetlenerek aktarılmıştır (*vurgular bize aittir*).

14 Bu kısım öneminden dolayı temel noktaları vurgulanarak aktarılmıştır.

2. Gazvân Karanfil¹⁵ – Ahmed Savvân, İzâ'ât 'alâ Mesâil fi'l-Kânûni't-Türkî li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ.

Resim 2. Menşûrâtü Tecemmu'û'l-Muhâmiyyine's-Sûriyyine'l-Ahrâr, Antakya 2015

Türkiye'deki Suriyeliler için Türkiye Kanunundaki Meselelere Işık Tutmak şeklinde anlaşılabilir bir başlığa sahip olan ikinci kitap, önceki kitabın bir adım ötesi olarak daha farklı konular hakkında aydınlatıcı (kitap başlığındaki ifadesi ile *izâât*) bilgiler sunmaktadır. Kitabın ön kapağı, küçük bir tekne ile bavul haline getirilmiş Suriye haritasını, 2015 yılında öne çıkan deniz yoluyla Avrupa ülkelerine mültecilik yolu arayan Suriye'yi Ali Cemal'in karikatürüyle anlatmaktadır.

Hemen burada bir yıl arayla peş peşe yayınlanan iki kitap kapağı arasında bir bağlantı kurmak mümkündür. 2014 yılında yayımlanan ilk kitabın kapağı Suriyeli olmak ile mülteciliği eşitlerken; bir yıl sonra 2015'te yayınlanan kitabın kapağına Suriyeliler'in neredeyse tümünün tehlikeli yolculukları/suları göze alarak Avrupa'ya sığınmaya çalışmasını taşıması; Suriye halkının mülteci olarak yaşamayı ülkesine dönüşü olmayan, sonu/dibi görünmeyen bir süreç olarak gördüğünü hissettirmektedir.

Kitabın arka kapağında içerik hakkında özet bilgiler sunulmaktadır. Buna göre kitapta (i)

15 Gazvân Karanfil: Avukat, merkezi Gaziantep'te bulunan Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu başkanı. Merkezi Mersin'de bulunan Kevâkibi İnsan Hakları Merkezi (*Merkezü'l-Kevâkibi li-Hukûki'l-İnsân; Kawakbi Center for Human Rights*) yönetim müdürüdür. Ayrıca Norveç'te bulunan Arap-Avrupa İnsan Hakları ve Uluslararası Hukuk Merkezi (*el-Merkezü'l-Arabî ve'l-Ûrubî li-Hukûki'l-İnsân ve'l-Kânûnu'd-Düvelî; Arab-European Center of Human Rights & International Law*) idare üyesidir. Bunun yanında daha başka sivil toplum kuruluşları üyesi olan Gazvân Karanfil, 2016'da Cenevre'de başlayan (Cenevre III) Suriye barış görüşmelerinde katılımcı üye olarak görev yapmaktadır.

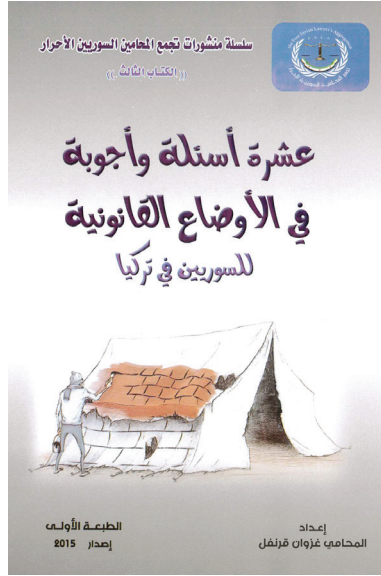
Türkiye'deki Suriyeliler için Kanun Merkezi; (ii) Türkiye'de ikamet ve çeşitleri; (iii) çalışma izni ve çeşitleri; (iv) Türkiye'de eğitim ve yabancılar için eğitim imkânları; (v) Türkiye'de vatandaşlık ve vatandaşlık elde etme yolları; (vi) Türkiye'de doğum kaydı konuları iki yazardan her birinin ayrı başlıkları hazırlaması sonucu yer almaktadır.

Bu kitabın içerdiği her bir konunun bir mültecinin hayatında ayrı bir önemi ve yeri vardır şüphesiz. Bunların arasında ise iki konunun biraz daha öne çıktığı söylenebilir. Bir tanesi kitabın girişinde ifade edilen Türkiye'deki Suriyeliler için Kanun Merkezi başlığı altında “mülteciliğin ne olduğu” bunun hukukî zeminine dair önemli açıklamalardır. Nitekim burada 04.04.2013 tarihinde “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” çıkarılana kadar Türkiye'deki Suriyeliler için yasal bir zemin olmadığı, herhangi bir hak talebi için dayanak noktasının bulunmadığı, siyasetçilerin de beyanatlarına yansıdığı gibi Suriyeliler'in “misafir statüsünde” olduğu anlatılmaktadır. Zira Türkiye'nin 28.07.1951 tarihinde imzaladığı Cenevre anlaşmasına göre mültecilik statüsü zaman ve coğrafya ile sınırlandırılmıştır. Buna göre Türkiye'de sadece 1951 yılı öncesi şartlar içerisinde Avrupa'dan gelenler mülteci statüsünü elde edebiliyor. Bu nedenle Suriyeliler'in “hukukî anlamıyla mülteci haklarına sahip olmayan bir mülteci” konumunda olduğu, özel şartlardan dolayı Türkiye'de himaye edilen, “ikincil koruma statüsünü”ne sahip olduğu anlatılmaktadır (Karanfil & Savvân, 2015, ss. 4-6).

Kitapta öne çıkan bir diğer konu ise Türkiye'de eğitim sistemi hakkındaki bölümdür. Burada Türkiye'nin hâlihazırda eğitim süreçleri (zorunlu eğitim, yükseköğretim) anlatılmakta ve zorunlu eğitimde gösterilmesi gereken dersler hakkında bilgiler verilmektedir. Bunun ardından yabancı öğrenciler için eğitim imkânları ve Yabancı Öğrenci Sınavı (YÖS); Türkiye'de yükseköğrenim için burslu okuma imkân ve yolları, üniversite kayıt tarihlerinden kayıta istenen evraklara kadar önemli konular anlatılmaya çalışılmaktadır (Karanfil & Savvân, 2015, ss. 16-26).

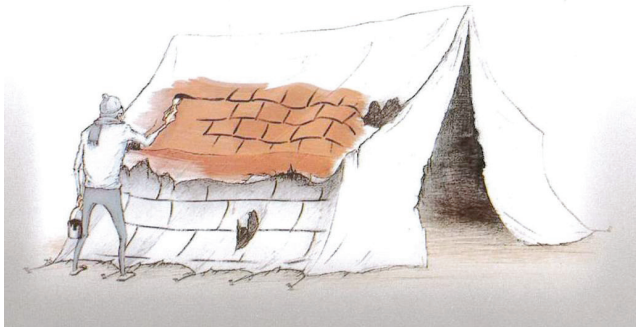
Kitabın sonunda -ilk kitapta yer aldığı gibi- (*Ahîren* başlığı ile) ise yazar Ahmed Savvân imzasıyla bu kitabın içerdiği konulara, genel bir bakış ortaya koymak için ellerinden geldiği kadarıyla çabalarını ortaya koydukları ifade edilmekte; fakat her bir konunun hakkını vermek için ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu hatırlatılmaktadır.

3. Gazvân Karanfil, 'Aşere Es'ile ve Ecvibe fi'l-Evzâ'î'l-Kânûniyye li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ.

Resim 3. Menşûrâtü Tecemmu'u'l-Muhâmiyyine's-Sûriyyine'l-Ahrâr, Antakya 2015

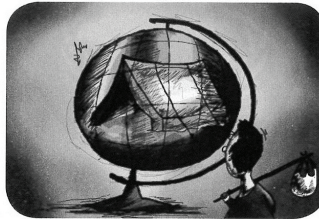
Türkiye'deki Suriyeliler için Kanunî Konularda On Soru ve On Cevap başlığını taşıyan Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu Yayınları Serisi'nin üçüncü kitabı, her biri başlı başına bir mülteci için ayrı anlamı olan temel hukukî ve sosyal on soruya cevap vermeye çalışmaktadır. Kitabın içerdiği sorulardan söz etmeden önce, biri kitabın kapağında diğeri de son sayfalarında (s. 27) yer alan iki karikatürden bahsetmek gerekecektir. Nitekim bu karikatürler kitabın içeriğine dair bir anlam taşıdığı gibi kitabın yayınlandığı 2015 yılında Suriyeli mültecilerin içinde bulunduğu durumu da özetler mahiyettedir.

Resim 4. Kitap kapağında kullanılan karikatür.

Kitap kapağındaki imzasız karikatürde, içinde yaşadığı -kısmen üzerinde yırtıklar bulunan- çadırını dışardan ev görüntüsüne sahip çatılı bir ev şeklinde boyamaya çalışan bir şahıs resmedilmektedir. Aslında geçiciliği ve göçebe yaşamın bir ögesi olması ile bilinen çadırların, muhtemelen artık (bazı) Suriyeliler'in çadırlar (*el-muhayyemât*) veya kamplar ile özdeşleşen hayatının daimi bir sürece doğru evrildiğini hatırlatmaktadır.

این أنت یا وطنی ...

Resim 5. “Neredesin sen ey vatanım” başlıklı karikatür.

Kitabın son sayfalarında yer alan karikatür ise *Eyne Ente Ya Vatanı...* (Neredesin Sen Ey Vatanım...) başlığı ile yer kürede kendisine vatan olarak ancak bir çadır gören gezgin görüntüsündeki mülteci söz konusudur.

Kitabın içerdiği on sorunun başlıkları şu şekildedir:

- (i) Türkiye'deki UNCHR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) Suriyeli mültecileri kaydetti mi?
- (ii) UNCHR Suriyeli mültecileri Türkiye dışında başka ülkelere yeniden yerleştirme programına göre yerleştiriyor mu?
- (iii) Geçici Koruma Kartı (Kimlik) taşıyanın sahip olduğu haklar nelerdir?
- (iv) Türkiye Hükümeti'nin Suriyeliler'i [Türkiye] toprakları dışına çıkarma hakkı var mı?
- (v) Bir Suriyeli erkeğin Türkiye yetkilileri önünde bir Suriyeli kadınla evliliğini belgelendirme hakkı var mı?
- (vi) Suriyeli bir kadının evli bir Türkiye vatandaşı erkekle evlenmesinin tehlikeleri nelerdir?
- (vii) Yolculuğa çıkma iznini nereden alabilirim, istenen evraklar nelerdir?
- (viii) Türkiye'deki Suriye plakalı araçlar ile ilgili kanunî düzenlemeler nelerdir?
- (ix) Yeni doğan çocuğumu Türkiye'de kaydettirebilir miyim?
- (x) Suriyeliler'in Türkiye'de bulunması ile beraber Suriyeli ve Türkiyeli halkın karşılaştığı toplumsal korku ve problemler nelerdir?

Bu kitapta belki de olağan dışı bilgileri barındıran bölüm onuncu soruya verilen cevapta görülmektedir. Nitekim daha önce *Türkiye'deki Suriyeliler için Kanunî Kılavuz* kitabının son bölümünden alıntılanan kısımda da mülteciliğin yarattığı sorunlar; birbirine çok yakın olarak görülen iki toplumun farklı algıları yüzünden ortaya çıkan önyargı ve öfke halinin sebepleri üzerinde durulmuştu. Bu soruya cevap verilirken bu konuda yapılmış bir araştırma raporuna işaret edilmekte (Orhan & Senyücel Gündoğar, 2015, ss. 7-11); ardından da bu mesele hem Suriyeli mülteciler hem de Türkiye vatandaşları açısından ele alınmakta ve mülteciliğin yarattığı krizin en aza indirilmesi ve bu olağan dışı halin kontrollü devamı hakkında tespit ve öneriler sıralanmaktadır (Karanfil & Savvân, 2015, ss. 24-26).

Sonuç Yerine

Sonuç olarak Arapça literatürde mültecilik olgusunu ele alan yayınların odak noktasını *Filistinli mültecilerin* oluşturduğunu söylemek gerekmektedir. Bu hem Filistin meselesinin daha eski bir tarihe dayanması ve hem de işgal altındaki Filistin toprakları konusunun Arapların üzerinde uzlaştığı bir “dava” olarak benimsenmesinden dolayıdır. Nitekim bu Filistin (Mescid-i Aksa/Kudüs) davası söylemi/siyaseti Arap coğrafyasının sınırlarını aşarak İran, Türkiye hatta Malezya'ya kadar müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu tüm ülkelerde farklı seviyelerde görülmektedir. Suriye krizi ise nispeten daha yeni bir kriz alanı ve içinde barındırdığı politik çatışma ortamlarından dolayı Arap coğrafyasında farklı anlamlar uyandırmakta olabilir. Bu açıdan, Arap coğrafyasındaki (ve tüm dünyadaki) devletler arasındaki görüş ayrılığının, Suriye krizinin insani bir mesele olarak gündeme alınması konusunda uzlaşi sağlanmasının önünde engel teşkil ettiği rahatlıkla söylenebilir.

Burada değerlendirme konusu olan üç eser esas alındığında, en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke olarak Türkiye'de, topluluklar arasındaki etkileşimin getirdiği engeller dolayısıyla Türkiye'de Arapça bir kitabın (hukuki meseleleri önceleyen ve toplumsal çatışma risklerine dikkat çeken yönüyle) yayınlanması önemlidir. Üç kitabın konularına bakıldığında, her bir eserin önceki çalışmada yer alan konulara göre bir sonraki hukukî süreç hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Bu da eseri hazırlayan Suriyeli hukukçuların mülteciler için bilinmesi gerekli olan konulardan öncelikli olanlara yer verdiği anlaşılmaktadır.¹⁶

Serinin ilk kitabında yer alan bazı Türkçe yazı ve anlam hatalarının (Savvân, 2014, ss. 10, 13, 17, 20, 33) bulunması Arapça-Türkçe'nin bir arada kullanılması nedeniyle bir dizgi hatasından kaynaklanmış olma ihtimalini çağrıştırmaktadır. Ayrıca bu hataların Türkçe'yi yeteri kadar öğrenmeden bastıkları kitapta kısmî Türkçe açıklamalara yer veren yazarlardan kaynaklandığı, belki de etraflarında iyi Türkçe bilen yardımcı kimse veya kimselerin bulunmadığı ihtimalini de akla getirmektedir. Nitekim Suriyeliler'in Türkçe öğrenmeme konusundaki durumundan şikâyet edildiğini bu eserlerde görmekteyiz (Savvân, 2014, s. 31).

---

¹⁶ Eserlerin üslubundan ve Suriyeli Özgür Avukatlar Topluluğu başkanı Av. Gazvân Karanfil'in açıklamalarından bu serinin devam edeceği ve dördüncü kitabın da basılmak üzere olduğu söz konusudur.

Her üç kitap da kendileri de mülteci olan Suriyeli hukukçu şahsiyetlerce yazıldığı için, bir mültecinin dil açısından tamamen, kültür ve hukuk açısından kısmen yabancı olduğu bir coğrafyada kendisi için zaruriyet mesabesinde olan temel meselelere dair aydınlatıcı açıklamalar edinmesini mümkün kılmıştır. Ayrıca her üç eserde de, ağır/sıkıcı bir hukukçu üslubu yerine, dil açısından anlaşılır bir ifade benimsendiği için kitap(çık)lar her seviyeden yetişkin Suriyeli mülteciye hitap etmektedir.

Kaynaklar

- el-Hatib, B. (Al-Khatib B.), & Lenne, K. (2015). *Asvât Bedîle havle Ezmeti'l-Lâci'ine's-Sûriyyîn: Mecmû'a Mukâbelât - Alternative Voices on the Syrian Refugee Crisis in Jordan: An Interview Collection*. Ürdün: Rosa Luxemburg Stiftung Regional Office Palestine.
- Karanfil, G. (2015). *Aşere Es'ile ve Ecvibe fi'l-Evzâ'i'l-Kânûniyye li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ*. Antakya: Menşûrâtu Tecemmu'u'l-Muhâmiyyine's-Sûriyyine'l-Ahrâr.
- Karanfil, G., & Savvân, A. (2015). *İzâât 'alâ Mesâil fi'l-Kânûni't-Türkî li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ*. Antakya: Menşûrâtu Tecemmu'u'l-Muhâmiyyine's-Sûriyyine'l-Ahrâr.
- Orhan, O., & Senyücel Gündoğar, S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Ankara: Orsam Rapor No: 195, Ocak 2015.
- Savvân, A. (2014). *İrşadât Kânûniyye li's-Sûriyyîn fi Türkiyâ*. Antakya: Menşûrâtu Tecemmu'u'l-Muhâmiyyine's-Sûriyyine'l-Ahrâr.
- Shteivi, M., Walsh, J. & Klassen, C. (2014). *Coping with crisis: A Review of the response to Syrian refugees in Jordan*. Ürdün: Center for Strategic Studies.